

Пољопривредне
саветодавне и
стручне службе
Републике Србије

The Republic of Serbia
Ministry of Agriculture,
forestry and water management

Република Србија
Министарство пољопривреде,
шумарства и водопривреде

Обука и усавршавање пољопривредних саветодаваца и пољопривредних произвођача за територију Републике Србије без АП Војводине

Модул 7: СТРУКТУРА ПРОФИТАБИЛНОГ
ПОЉОПРИВРЕДНОГ ГАЗДИНСТА

Обука и усавршавање пољопривредних саветодаваца
и пољопривредних произвођача

Анализа ресурса и структуре производње пољопривредног газдинства

Проф. др Јонел Субић

Институт за економику пољопривреде у Београду

www.iep.bg.ac.rs

www.nsseme.com

jonel_s@iep.bg.ac.rs

ПОЈАМ И ДОПРИНОС ПОЉОПРИВРЕДЕ РАЗВОЈУ ДРУШТВА

Реч **пољопривреда** је врло широк **појам** којим се најчешће описује мноштво начина којима **усеви** и **домаће** животиње подржавају опстанак глобалне људске популације, попут **обезбеђења** хране, енергије, **предива** или **других** производа.

Сам **појам** обухвата врло еластичан спектар активности, попут **обrade/култивације**, **припитомљавања**, **узгоја**, **селекције** и **другог**, иако се **опште** разумевање најчешће ограничава само на **узгој** **домаћих** животиња или **усева**.

Пољопривреда **представља** научни и практични приступ човека у управљању животним циклусом **биљака** и **животиња**.

ПОЈАМ И ДОПРИНОС ПОЉОПРИВРЕДЕ РАЗВОЈУ ДРУШТВА

Пољопривреда **доприноси** развоју неког друштва на неколико начина.

Она **исказује** производни допринос (обезбеђење прехранбене сигурности и стварање тржишних вишкова), **факторски допринос** (трансфер радне снаге и акумулираног капитала из пољопривреде ка осталим секторима привреде), **тржишни допринос** (њена симбиоза са различитим индустријама, са једне стране захтев за потребним инпутима, а са друге стране трансфер примарних производа ка крајњим потрошачима) и **валутни допринос** (удео пољопривреде у укупном извозу).

ФАКТОРИ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Развој пољопривреде је условљен са неколико **фактора**:

Становништво са својим карактеристикама, попут бројности популације, нивоа квалификација и образовања, старости, степена урбанизације, животних и пословних преференција, густине насељености територије на којој живе, и другог.

Природни ресурси (земљиште, вода, агроклимат, биодиверзитет и друго) који су уједино и **предуслов за вршење пољопривредне производње**.

Производна средства (средства механизације, машине, опрема, објекти и друго), те елементи **физичке инфраструктуре** (енергетика, комунална инфраструктура, телекомуникације, саобраћајнице, и остало) и **друштвене инфраструктуре** (присуство јавних институција од значаја за развој пољопривреде и руралних средина, попут школе, амбуланте, поште, дома културе, канцеларије државног администратора и друго).

ФАКТОРИ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Од важности за развој пољопривреде су и фактори, као што су:

Степен присуства и спремност за имплементацију **технолошких иновација**, било да је реч о **инпутима**, **средствима рада** или **производној активности**, као и **доступност релевантних и правовремених информација**, те интензитет сарадње са научно-истраживачким сектором.

Важан Ресурс је и **доступност капитала**, **јавне подршке** и **модела финансирања** пољопривредне производње и руралног развоја.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Развој пољопривреде утиче и на унапређење **агроиндустријских комплекса (АИК)**, који обједињују како индустрију инпута, сировина, механизације, опреме и услуга, тако и пољопривредну производњу, активности прераде, логистике готових производа и комуникације са тржиштем.

Формирање и имплементацију **агроиндустријских комплекса (АИК)** прати и **постепена трансформација** локалне пољопривреде и руралних средина, где је честа **тромост транзиције** оличена у одређеним слабостима аграра, попут великог броја економски слабих газдинстава, лоше квалификационе и старосне структуре руралне популације, техничко-техно-лошке застарелости расположиве производне базе, успореног продора иновација и инвестиција у пољопривреди, и друго.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Од пољопривреде се **очекује** да буде у стању да **континуирано** **прехрани** и **обезбеди** друге инпуте брзо растућој глобалној популацији, односно да **обезбеди** опстанак људи и **одређених активности људи**.

У реализацији тих тежњи, **јавља се већи број проблема** који угрожавају способност пољопривреде да у **адекватном обиму** и **истим нивоом квалитета** **задовољи људске потребе** како данас тако и ближој и даљој будућности, а да **не угрози** пре свега **расположивост датих природних ресурса**.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Као примарни проблеми јављају се негативне консеквенце климатских промена, губитак биодиверзитета, деградација расположивих земљишних ресурса (ерозиони процеси, заслањивање и загађење земљишног комплекса), прекомерно трошење и загађење расположивих водних ресурса, растући трошкови инпута и цена хране, смањење броја газдинстава (сеоског становништва), раст сиромаштва у руралним регијама, и друго.

Пред пољопривредом је не само да се суочи са поменутим проблемима, већ и да оптимизује форме активности које је до данас користила у решавању датих проблема.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Општа **дефиниција одрживе пољопривреде** сматра је интегрисаним системом пракси **биљне** и **анималне производње** усаглашеним са специфичностима локације на којој се примењује, а који ће дугорочно задовољити примарно људске потребе у храни, унапредити стање животне средине, ефикасно користити дате необновљиве ресурсе и саме ресурсе газдинства, установивши одговарајуће биолошке циклусе и контроле, задржати **профитабилност** практикованих пољопривредних производњи, унапредити квалитет живота пољопривредника и житеља руралне заједнице.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Одржива пољопривреда спроводи управљање пољопривредном производњом **високо** усаглашена са природним процесима у циљу очувања датих производних и природних ресурса, елиминације или минимизирања настанка отпада и негативних утицаја на животну средину, јачања отпорности постојећих агроекосистема, уз саморегулацију одрживости производње хране и других производа пољопривреде у довољним количинама.

Одрживост пољопривреде **базира** се на **три** међусобно зависна стуба одрживости, односно **економској**, **еколошкој** и **друштвеној одрживости**.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Прва компонента одрживости се врло често поистовећује са одрживошћу комплетне пољопривреде, јер се **успех најчешће сагледава само кроз призму дугорочне профитабилности**.

Економска компонента одрживости пољопривреде подразумева да би развој пољопривреде и агрокомплекса на дуже стазе требао бити пре свега остварив и економски ефикасан.

Од пољопривреде се **очекује** да се **трошковно и ценовно брзо прилагођава нестабилним условима** унутар датог природног и друштвено-економског амбијента.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Еколошка компонента одрживости налаже да се **усмерење** и **интензитет развоја пољопривреде** добро **ускладе** са **еколошким процесима** у природном окружењу.

Другим речима, **извођење свих активности** и **практи** у пољопривреди треба да су **потпуно у функцији очувања и унапређења биофизичке продуктивности доступних природних ресурса**.

Друштвена компонента одрживости развоја пољопривреде **налаже друштвену одговорност**.

Ово претпоставља да **развој мора бити усклађен са глобалним потребама** према производњи довољних количина праведно и ефикасно дистрибуиране хране, као и према територијално свеобухватном трансферу расположивих технолошких алтернатива.

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

Под **газдинством** најчешће подразумевамо комад земље дефинисаних физичких граница на којем пољопривредник или пољопривредна компанија за производњу примарних пољопривредних производа или узгој стоке спроводе одређене производне активности. Газдинство је **друштвено-економска** и **организациона јединица** која најчешће обезбеђује приходе пољопривреднику или власнику бизниса **након тржишне реализације готових производа**.

Натурална пољопривредна газдинстава, она која комплетну производњу натурално троше за живот чланова домаћинства, а евентуално незнатне вишкове продају на тржишту.

Високо комерцијализована газдинства која послују у форми правних субјеката или физичких лица (**носилаца права** и **одговорности** за дато газдинство).

ОДРЖИВОСТ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

За разлику од **класичних газдинстава у форми правних лица**, односно **пољопривредних компанија**, **породична пољопривредна газдинства** најчешће све **производне активности спроводе својим радом**, уз евентуалну **малу помоћ екстерне радне снаге** у производним пиковима.

Она такође све **пословне одлуке доносе самостално**, како **од стране носиоца газдинства**, тако и уз помоћ **осталих чланова домаћинства**.

Породична пољопривредна газдинства **обезбеђују приходе** којима се **задовољавају животне потребе свих чланова домаћинства**, а уз то ствара и одређен ниво акумулација или штедње.

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

Пошавши од **појма структура**, који представља **међусобни однос између делова неке целине**, или **начин организације те целине**, **структура пољопривредног газдинства** укључује **неколико елемената везаних за неко специфично газдинство**, попут:

- начина организовања и експлоатације датих ресурса на газдинству;
- форма власништва и начин управљања газдинством;
- начина доношења пословних одлука;
- начин прибављања инпута и реализације финалних производа;
- ограничења у коришћењу датих природних ресурса;
- привредне секторе на које је усмерено газдинство;
- продуктованих прихода и профита и друго.

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

Типологија карактеристична за ЕУ газдинства распознаје **14** типова газдинстава, и то газдинства специјализована за:

1. житарице, уљарице и протеинске усеве;
2. остале ратарске усеве;
3. вино;
4. сталне засаде – воћарство;
5. сталне засаде – маслине;
6. сталне засаде – комбиновано;
7. млеко;
8. говедарство;
9. овчарство и козарство;
10. хортикултуру;
11. живинарство;
12. мешовиту биљну производњу;
13. мешовиту анималну производњу;
14. мешовиту биљну и анималну производњу.

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

За сваки од дефинисаних типова газдинстава бележе се на годишњем нивоу вредности одређених **економских** или **техничко-технолошких индикатора**, чије се вредности упросечавају за сва газдинства унутар посматраног типа.

Дугорочним праћењем вредности индикатора, могу се уочити одређени проблеми или законитости испољавања одређеног проблема унутар неког типа газдинства (сегмента пољопривредне производње).

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И ОДРЖИВОСТ

Основни циљ глобалне политике усмерене на пољопривреду је **одрживост и ефикасност уз примену по животну средину прихватљивих производних пракси.**

Другим речима, циља се адекватно **комбиновање** јаких економских перформанси пољопривреде и пољопривредних газдинстава уз **одрживо коришћење датих природних ресурса, који треба да пружи довољну количину производа квалитетом усклађених са захтевима потрошача.**

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И ОДРЖИВОСТ

Одрживост није само мера високих **приноса** и **профита**. Она је окренута и ка **производним уштедама газдинства**, нарочито **оним** које штите расположиве ресурсе.

Да би газдинство било **одрживо**, оно мора упоредо **производити захтеване количине висококвалитетне хране**, **штитити своје ресурсе** од **прекомерне употребе**, **остварити профитабилност** и **бити сигурно** да је његова **производња** у складу са **принципима очувања животне средине**.

Примера ради, уместо да зависи од куповине минералних ђубрива, **одрживо газдинство** ће се у највећој мери **ослањати** на **природне процесе** и **обновљиве изворе** преузете са самог газдинства.

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И ОДРЖИВОСТ

Одрживост газдинства потпуно **кореспондира** са **општим принципима одрживости**, **тежећи да истовремено испуни** своје **економске, друштвене и еколошке циљеве**.

Што се тиче **економског аспекта**, газдинство треба да спроведе **оптималну и одговорну употребу** расположивих **техничких, природних и људских ресурса**, уз обезбеђење високог нивоа **економске ефикасности и финансијске стабилности** у дужем року.

У складу са **друштвеним аспектом** одрживости, газдинство треба да **очува добробит** свих **чланова газдинства**, уз **проактиван и отворен однос** са свим учесницима унутар сектора пољопривреде, као и свим члановима локалне руралне заједнице.

Сходно **еколошком аспекту** сви **чланови газдинства** треба да **искажу висок ниво еколошке свести и одговорности** према **проблемима животне средине** на **локалном и глобалном нивоу**.

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И ОДРЖИВОСТ

Из угла **одабира система производње на газдинству**, практиковања **оргanske, интегралне** или **конвенционалне** пољопривреде, одређена истраживања су показала да **оргanska производња** има **потенцијал** да **побољша ефикасност** већине **еколошких показатеља одрживости** газдинства.

Са друге стране, **еколошки одговори средине** на **практиковане системе производње** могу бити под **утицајем различитих агро и педоклиматских фактора**.

СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И ОДРЖИВОСТ

Треба напоменути и да **данашњи потрошачи** са све богатијом глобалном понудом хране све више **усмеравају своју пажњу ка храни произведеној на одржив начин.**

Иако не постоје стриктно дефинисане карактеристике хране које осликавају тип одрживости која привлачи потрошаче, дефинитивно **производни процеси који подразумевају термине биоразградиво, добробит животиња, еколошки приступ или рециклажа** јачају тржишне **нише** овакве хране.

Заљкучак

Земљиште, рад и капитал представљају основне ресурсе сваког пољопривредног газдинства, а њихова **структура, расположивост и начин коришћења** у великој мери **одређују** производне и економске резултате.

Анализа расположивих ресурса омогућава **утврђивање степена њихове искоришћености, препознавање ограничења у производњи и идентификовање могућности за ефикасније организовање пословања.**

Заључак

Посебно питање представља **избор одговарајуће структуре производње**, односно **одлука** о **степену специјализације** или **диверсификације** газдинства.

Правилно успостављена **структура производње** треба да буде **усклађена** са **расположивим ресурсима**, **тржишним условима** и **производним потенцијалима** газдинства, уз истовремено настојање да се **обезбеди стабилност прихода** и **смањи изложеност ризицима**.

Белешке

- **Развој пољопривреде** је условљен са неколико **фактора**: становништво; природни ресурси и производна средства.
- **Ресурси** од круцијалне важности су **земљиште, рад и капитал**.
- **Одрживост пољопривреде** базира се на три међусобно зависна стуба одрживости (**економској, еколошкој и друштвеној одрживости**).
- **Натурална пољопривредна газдинстава**, комплетну производњу натурално троше за живот чланова домаћинства, а незнатне вишкове продају на тржишту.
- **Високо комерцијализована газдинства**, послују у форми правних субјеката или **физичких лица** (**носилаца права и одговорности** за дато газдинство).

Белешке

- **Газдинство** је друштвено-економска и организациона јединица која обезбеђује приходе пољопривреднику или власнику бизниса након тржишне реализације готових производа.
- **Натурална пољопривредна газдинстава**, комплетну производњу натурално троше за живот чланова домаћинства, а незнатне вишкове продају на тржишту.
- **Високо комерцијализована газдинства**, послују у форми правних субјеката или физичких лица (носилаца права и одговорности за дато газдинство).
- **Структура пољопривредног газдинства**, међусобни однос између делова газдинства, односно начин њихове организације.

Белешке

- **Типологија карактеристична за ЕУ газдинства** распознаје 14 типова газдинстава.
- Да би газдинство било **одрживо**, оно мора упоредо производити захтеване количине висококвалитетне хране, штитити своје ресурсе од прекомерне употребе, остварити профитабилност и бити сигурно да је његова производња у складу са принципима очувања животне средине.
- **Одабир система производње на газдинству**, базира се на практиковању органске, интегралне или конвенционалне пољопривреде.

Обука и усавршавање пољопривредних саветодаваца
и пољопривредних произвођача

Анализа ресурса и структуре производње пољопривредног газдинства

Проф. др Јонел Субић

Институт за економику пољопривреде у Београду

www.iep.bg.ac.rs

www.nsseme.com

jonel_s@iep.bg.ac.rs